חידושי הרי"מ על התורה — תולדות

פרשת תולדות רכ"ד

ואלה כו' אברהם הוליד. שיצחק אבינו שהי' מרכבה לפחד יצחק כמ"ש וישבע כו' בפחד אביו יצחק וא"א לצייר בשכל אדם שיוכל בו"ד לסבול יראה כזו. שהי' תמיד. ומזיעת יראת החיות הקודש נפיק נהר דינור ואיך הי' אפשר לו להזדווג ולהוליד. לולי מידת החסד של א"א שע"י העקדה נכלל אשא במיא. כמ"ש בזה"ק. עוד נראה להורות כי אינו נקרא תולדות יצחק רק מה שאברהם הוליד לאפוקי עשו שאינו נקרא זרע אברהם גם זרע יצחק אינו נק' כמ"ש בר"ה לזרעו תזכור:

במדרש אברהם הוליד כו' גיל כו' אבי צדיק גילה אח"נ בזמן שצדיק בן צדיק ויולד חכם כו' בן יגע בתורה כו' רחמים כו' הקב"ה מתמלא עליו רחמים חכם בני ישמח כו'. כי כשזיווג או"א אינו בטהרה כ"כ יש פסולת בבן ויגע לברר הטוב מהרע שלו להיות כלי לתורה ואין נקרא עדיין יגע בתורה ובצדיק בן צדיק ע"י שהוא אבי צדיק גורם שנולד בקדושה ברור. גיל יגיל כו' יולד חכם כו' שאין צריך ליגע בביטול פסולת והולך ויגע בתורה שהוא בירור הכולל לתקן חטא אה"ר. ב' פעמים גיל גי' אלקים שנמתק ונעשה שמחה שהוא שורש הגבורות בקדושה. ע"ש יצחק ולוים ברינה והעלאה לשורשו. חכם בני ישמח כו' ועל יגיעה זו שכבר נקרא שם בן עליו שורה רחמים כרחם אב ע"ב. והוא מידתו של יעקב. לזאת ע"י שתיקן אברהם חסד ויצחק גבורה. הוליד את יצחק שיהי' נולד יעקב תורה רחמי' כו' ולכך נא' לאברהם כי ביצחק יקרא כו' שיעקב לבד נק' תולדתו:

אברהם הוליד פרש"י שכולם העידו כו' לאשר אאע"ה הודיע בעולם מידת טובו של הקב"ה וחסדו וגרם לאהוב הש"י. ולכאורה יצחק ע"ה דהודיע דאית דין ודיין כמ"ש בזה"ק והביא לעולם יראה ופחד מהש"י נסתם קצת אהבת הש"י מידת א"א ואין זה ראוי שאבות הקדושי' כחד חשיבי לזה פעל שפניו ומידותיו כמו א"א והעידו כל העולם שמידת חסד של הקב"ה הוא שיהי' בעול' פחד ויראה מהקב"ה ושאברהם הוליד את יצחק ובזה נתוסף יותר אהבת הש"י בעולם ומכללות ב' המידות ויחידו נולד יעקב אבינו מידת אמת:

מכרה כיום כו'. תמוה מאוד ע"ש רמב"ן מה כיום גם השבעה כיום כו'. חנני ה' ית' הנה מחייבי' לזכור מכת בכורות כל יום. והוא שבכורי ס"א מעכב על בני בכורי ישראל על ענין הראשית שיש בלב ישראל להש"י שיהי' סובב כל חיי' ע"ז כמ"ש הוא חייך. אותה הנקודה נק' ראשית וכשהשי"ת מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית מתחדש זה הראשית בלב כל אחד מישראל וכל אומה מן ע' אומות יש לכל אחד ראשית אחר זו ניאוף וזו ממון ולזו כבוד וכדומה עיקר נקודתם. וזה שהחזיר התורה כו' תשובת ישמעאל ועשו וכדומה. במצרים הוא נכלל כל המידות המכסים על הקדושה וירדו ע' נפש ונתבררו עד שיצאו והכה בכוריהם ונתגלה בכורו ישראל כמ"ש כה כו' בני בכורי ומה שנעשה ביציאת מצרים מועיל בכל יום וע"י מכות בכורות נתגלה ראשית של ישראל ולפי שלא היינו ראיי' כו' ביד חזקה ולכך רדפו ויצעקו והי' גמר הגאולה סמוך לתפלה כן נסמכו כו'. זכרתי כו' אהבת כלולותיך שהגם שבהתפשטות המידות לא נתבררו כראוי. עכ"ז הנקודה שנק' ראשית הוא כראוי ועי"ז ספרו מ"ט יום לברר מזוקק שבעתים. ואז רדף ראשית גוים שעמלק הוא כלל הראשית שלהם שנגד הנקרא כללות שבלב ישראל ונקרא ברית בזה הוא הקישור והדיבוק להש"י בכל חיות וכוחות שלנו. וז"ש בלעם טוב לך להיות נעבד מע' אומות הוא שאם יכניעו כל אחד רע שלו. כבוד יותר משיתבטל הרע ויעבדו בנקודה הכללית שזהו ענין ישראל וישורון והש"י השיב טוב פת כו' ושלוה כו' מבית כו' זבחי ריב היינו לחם כל א' וכוונת הרשעי' לגנוב מהקדוש' שישאר הרע והפסול' בעולם וזהו נוגה דגנב ומפתי כו' והכח בא ממה שיש בישראל שגונבים מהקדושה כדי שיהי' להם נייחא בעולם. וזהו ע' של עמלק וע' של בלעם וע' של עשו שיש בהן עין רע. ויוסף פורת עלי עין ועמד שלא יביט ברחל שהיא כנסת ישראל. וזהו בכורה שלו שרוצה לעבוד במידות רעות שלו. ולפעמים לבטלם שיהי' טוב ורע בעולם מעורב. וז"ש יהי' רשע זה מקריב שהקרבנות שלו יהי' להמשיך ולהגדיל כח התערובות כמו בלעם בקרבנות בלק וזהו נוגה כאור שמפתה שנראה ג"כ כיום ולא כחושך. וזו שקנה ממנו הבכור' שהוא כיום שאותה הארה שהוא כיום תהי' של יעקב ויבטל להקדושה שלא לגנוב וממילא נעשה החשמל שכ' ומתוכה כו' שהוא המלבוש כ"כ בדברי האר"י ז"ל והוא הכתונת אור בגדי אה"ר וירא ריח בגדיו אח"כ שמזה בא ריח בגדיו: יוסף משותא שצווח ביסורין הגדולים שנעשו לו אוי לי שהכעסתי בוראי לא על היסורין כמ"ש הרמב"ם ז"ל הטעם בגט מעושה כדין כמ"ש במדרש על זית כו' וזה ריח לה' שחלבנה ניתן ע"י תערובות בסי' קטורת כשנשרף לא כשהוא קיים וזה גיאות נוגה שע"י פרישתו מטומאה שהי' בו הוא בחילא סגי שבע"ת עומדים ואין צדיקים גמורים יכולים לעמוד אולם זה רק כשנשרף ונתבטל אל הקדושה והוא עפר תחת רגלי צדיק לא כשמתגאה. ובזה נופל לנוקבא דת"ר וע"י שבטל לפעמים להקדושה יש לו כח אחר כך להתגאות. והוא מנפלאות הבורא ית' שלולא יניקתם מהקדושה אין שום חיות להס"א רק מהנ"ל שהיא לפעמים ודרך מקרה וז"ש ויקר כו' גם אשר קרך. לא באלה חלק יעקב רק קבלתו עול מלכות שמים הוא להיות תמיד תחת עולו של הקב"ה קבוע שלא להפריד רגע א' וז"ש הולך למות שהילוך שלו בעבודה הוא למות לבטל את עצמו ואינו חפץ בביטולו ומכר זה ליעקב מזה נעשה שבעלי תשובה מישראל להם ריח הנ"ל כשמתים על קידוש השם וע"ז נעשה מחיית עמלק:

הנה הש"י צדיק וישר לשלם לכל א' כמעשהו. ע"י שקיים עשו כיבוד אב הי' המשפט שלא לגלות ליצחק שבנו עשו רשע מוחלט. שיהי' לו צער ע"י. גם לא הי' אפשר ליעקב לקבל הברכות עד שיקיים כיבוד אם במסירת נפש כמ"ש שמע בקולי כו' אמרה רבקה גם שיכול להיות אולי ימושני אבי כו' וממילא נפל כח של עשו שלא קיים אז כיבוד אב שהלך להביא מגזל וטמאים. גם לא לבש הבגדים לשמש אביו כי כשזה קם זה נופל:

ואלה תולדות יצחק אברהם הוליד את יצחק. הכלל כי ד' אחד ושמו אחד פי' שמו המשכת חיות מהשי"ת להחיות הכל כדי להכיר כבוד גדולתו. זה נקרא שמו. והאבות שהם המרכבה היינו ע"כ בבחי' שמו ואברהם כ' עליו אוהבי דהיינו חסד שהוא ראשון בספירות ועם כי כולן כללן זה בזה אבל בפרט הוא באחד ויצחק שהוא מבחי' פחד נקרא גבורה דהיינו ליחד בחי' הגבורה באחדות הנפלא להיות נגלה הפנימיות שהוא החסד שגם גבורה עיקרה חסד והוא המתקת הגבורה בשורשה שהיא בינה כנודע במ"א באורך והכתוב בא להגיד ולברר כי אברהם ויצחק אחד ואברהם הוליד את יצחק

וז"ש חכז"ל ליצני הדור כו' צר קלסתר פניו דומה לאברהם כו' כי הלצים הם המפרידים ועליהם נאמר נרגן מפריד אלוף כו' והקב"ה צר קלסתר פניו כמו מי שמגיע לפנימיות רואה בעין ומעיד כי הולדת הגבורה מחסד בפנימיות דימה ממש ורק החיצוניות מכסה שיהי' נראה דין כמ"ש והאלקים עשה שיראו כו' אבל אלו שמגיעים לפנימיות הגבורה וכ"ז ע"י החיות החיצוניות שבכל דבר והכלל כי הקב"ה חסדו מלאה הארץ ורק שאין זוכה להשיג ולהכיר חסדו ית' וכמו שקדושת המקום ב"ה נסתר בתוך הטבע שאינו ניכר פנימיות חיות שהוא מהשי"ת ממש כנודע פי' ממלא כל עלמין כן אינו מכיר חסדו שגנוז ג"כ ולכך הדין נקרא בלשון הסתרה כמ"ש והסתרתי פני כו' והי' לאכול כו' פי' זה כשיש הסתר נסתר החסד כי כשנתגלה קדושת המקום הוא החסד בעצמו כנ"ל ולזאת כפי שזוכה לגדור על הקליפה והחיצוניות ולדבק בנקודה הפנימיות תמיד כמ"כ ממש זוכה למצוא נקודת החסד בכל דבר ובבחי' גבורה עצמה יש יותר חסד עוד שהרי כוחה כל כך להיות נסתר בגבורה קשה מבחוץ ודומה ממש כמו שנודע לכל שיש יותר הסתרת פנימיות גבוה יותר ויצחק אבינו שבחי' גבורה ופחד הי' זה עצמו מסופק להאיר לפנימיות הגבורה והוא חסד אמת כנ"ל ורק ההפרש שהוא משיג את החסד ע"י הקדמת הגבורה והפחד וא"א ע"ה השיג ע"י הקדמת החסד ואהבה וז"ש ביצחק ויגדל מאד הלוך וגדל עד כי גדל מאד ובחי' גדולה של אאע"ה ולמה לא נאמר ויגבר גבר מאד והוא כנ"ל שתכלית הכוון בחי' הגדולה וז"ש הלוך וגדל וז"ש טוב מאד טוב זה יצה"ט מאד זה יצה"ר מלה"מ ע"ש והפי' הטוב שגנוז בהסתר היצה"ר הוא טוב יותר ולכך נגנז לצדיקים שמגבירים ליצרם כמ"ש במ"א באורך. וזכה אבינו יצחק לגבור היצה"ר לגמרי עד שנאמר עליו שאין היצה"ר שולט בו כמ"ש רש"י ז"ל טעם שייחד הקב"ה שמו עליו. ובמדרש שרואין כאילו עפרו צבור כו' והיינו שנעקד כלו לד' עד שאין בו ענין פירוד כלל וע"י שהיחוד נדבק בו כ"כ חל עליו שם גבורה כי זה רק למי שהאחדות נדבק בו מאד. והבן אלה הדברים וז"ש ויגדל מאד בבחי' מאד כנ"ל שגבר היצה"ר ומלה"מ לגמרי עד שנתברר לו בחי' הקדושה גם בתוך הגבורה ולכך נקרא ויגדל מאד כמ"ש כי התוספת על גוף הדבר מצד ההיפוך נקרא מאד.

כ' במדרש כל עצמות שהי' לך ממנו כו' ופי' זה כמ"ש כי בתוך ההסתר עצמו מצא בחי' גדולה ובודאי אבימלך היפוך הקדושה ובחי' מאד שהוא הדעת טו"ר הי' ליצחק יותר כח ועוצם ממנו א"כ הוא בחי' גדולה מאד למבין. וזה נראה פי' מ"ש רש"י ז"ל ובמד' ויגדל מאד שהי' אומרים זבל פרדותיו ולא כספו וזהבו של אבימלך ואינו מובן גם שהי' אומרים אינו מובן וי"ל בעזהשי"ת פי' דברי חכמים וחידותם כי בירר יצחק אבינו ע"ה שכל הגבורות ודינין קשין אשר מזה באין כל ההסתרות אינו דבר נפרד ח"ו ואף שהם מתנגדים להקדושה עכ"ז הכל מחיות השי"ת כנודע וז"ש שבירר כ"כ עד שידעו הכל והי' אומרים זבל פרדותיו של יצחק כי הכחות שלהן והדינין הי' נקרא בפ' כל זבל פרדותיו בחי' גבורה שבקדושה שנמשך מזה דינין קשין וכחות שלהן נקרא זבל פרדותיו כו' אבל לא כספו וזהבו של אבימלך שהיו יודעין שכל המדרגות הגבוהין שלהן אינו כספו וזהבו שלו אלא זבל פרדותיו של יצחק הוא כנ"ל:

מכאן עד פ' ויצא וישלח הוא מאדמו"ר הרי"ם זצלה"ה אשר אדמו"ר מהרא"ל זצל"ה כתב בעצמו בכתב ידו הקדושה:

אלה תולדות יצחק כו' אברהם הוליד כו' ומיותר נראה למ"ש בא"ח ה' ר"ה לומר עקידת יצחק לזרעו של יעקב תזכור דלזרעו סתם הי' כולל ג"כ עשו ובאמת דז"א דאינו נקרא זרעו של יצחק דכ' ביצחק ולא כל יצחק ותמהו דרק זרע אברהם לא נקרא דלא כל יצחק אבל זרע יצחק נקרא עשו וא"ש הפי' אלה תולדות כו' אברהם הוליד כו' היינו להראות כי הנקרא זרע אברהם נקרא ג"כ זרע יצחק אבל עשו שלא נקרא זרע אברהם לא נקרא ג"כ זרע יצחק שתולדות יצחק רק ע"כ זה שיש בו מבן אברהם דהיינו יעקב דביצחק ולא כל יצחק כנ"ל:

ויעתר לו ד' ברש"י לו ולא לה שאינו דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפלת צב"ר ולפיכך לו ולא לה ע"ש לפיכך דבאמת י"ל דתפלת צב"ר חשובה יותר כמ"ש חז"ל בכ"מ שהיא בת רשע ועומדת בצדקתה וי"ל מתקבלת יותר מתפלת צב"צ אולם כאן שהי' צריך להוליד יעקב ועשו לא הי' טוב שתקובל תפלתה מצד החשובות כנ"ל שעי"ז יש מקום להרשע קצת שע"י הרשע מתקבלת תפלת בנו הצדיק והי' לעשו אחיזה עי"ז ולפיכך כ' בפי' לו ולא לה שהתפלות נתקבלו מצידו כנ"ל וז"ש שאין דומה כו' דהיינו שתפלת צב"ר מתקבלת יותר לפיכך הוצרך הכתוב לכתוב לו ולא לה והחילוק שבין תפלת צב"צ שנקרא תפלה בעושר וז"ש חכז"ל ויעתר יצחק ששפך תפלה בעושר שיש לו הרבה כחות להתפלל בחכמה ותפלת צב"ר נקרא תפלה לעני כי יעטוף:

ענין הבארות שחפרו אבות הקדושים הכל הי' עבורינו שמקודם הי' המאור נסתר בעפר ועניני עוה"ז המבדילין שלא ניכר הבאר מים חיים שיש בעולם שהוא עיקר המכוון בהבריאה וחפרו והסירו העפר עמוק עמוק בדרך עד שמצאו מים חיים ועשק ושטנה הי' ימי החול שצריכין עבודה גדולה כמ"ש ששת ימים תעבודו ורחובות הוא שבת שהיא נחלה בלי מצרים שאין מיצר רק האור מתרחב באורך ורוחב והרי הי' יצחק יכול לחפור מיד באר הרחובות ולמה חפר הבארות שרבו אתו אולם הכל הי' בעבורינו כדי להקל שגם בהסתר יהי' ד' לנו סיוע ע"י עבודתם אז שכל מעשה אבות כן הי' כמ"ש ויעתר הרבה והפציר ומן השמים רצו כן שיצטרך להפציר בתפלה והוא ג"כ להועיל לבניו למקום שיצטרכו ריבוי תפלה והפצר וכן הבארות שחפר מקודם עשק ושטנה כי גם העובד השי"ת והולך ממדריגה למדריגה בתחילה צריך עבודה ונסיונות וכשעומד תמיד בנסיון אזי בא בסוף למדרגה שאין בה שום הסתר וזה שבת שנק' רחובות כנ"ל ולא רבו עלי' כי במדריגתו אז אין עירעור ומריבה אולם מי שטרח בע"ש יאכל בשבת כי בא מזה שעומד בנסיון כנ"ל וז"ש ואנכי איש חלק שהי' במדריגה הנ"ל שאין בה שום עירעור ושטנה.

והי' זרעך כעפר הארץ כמ"ש ונפשי כעפר לכל תהי':

מה ששאלו עשו היאך מעשרין את התבן כו' כי יש לו ע"כ אחיזה בהקדושה מה ששומר את ישראל בעניני עוה"ז ובאמת עשו נברא נגד ישראל רק שיצחק רצה שיהי' נכנע תחת יעקב לסייע לו בפרנסתו ועניני כעין ישכר וזבולון וזה שהביא ראי' שמעשרין את המלח אף שאינו עיקר המזון רק שהוא תבלין למזון.

גיל יגיל אבי צדיק במד' בן יגע בתורה מתמלא עליו רחמים כו' כי צב"צ אין לו לדחות הרע שנברא בקדושה ונק' יגע בתורה שזה עיקר עבודתם: